

סוסוס
ואנדרוניס
הויבס

מחור
חיכו

גר עמוני
ומאבי

גר מחרי
ואדמוי

[סי' מ"ד סק"ג] וז"ה הארכתי בזה לקמן פרשת אחרי [מלוא קל"ז אות ב'] בעיני עריות, ולא רשמתי כאן רק מה שנוגע לנידון דידן.

[בא] וטומטום ודאי פטור מפריה ורביה כי אינו יכול להוליד. ואנדרוניס מלי בשטות לעיל [אות ד'] להר"מ פ"ו מיבוס ה"ב שאינו יכול להוליד פטור, ולהשיטות שכתבנו לעיל דיכול להוליד, אם נאמר שהוא נולד זכר חיב ודאי, ואם הוא ספק חיב מספק. ואם נאמר כדעת הראב"ד פ"ב משופר ה"ב שהוא חזי זכר ודאי, גם כן חיב אם נאמר דיכול להוליד. ולשיטה זו שהוא בריה בפני עצמה לא זכר ולא נקבה, מבוחר לקמן ב"ה.

[בב] ופסולי קהל כגון ממזר אם חיב בפריה ורביה, עיין פרי מגדים או"ח סי' ר"מ ס"ק א' נסמך בזה בדין פסולי קהל. ולכאורה כיון דממזר חיב בכל המצוות, פרט לענין פסולי קהל דמותר בהם, אבל בכל המצוות לא מצינו דממזר יהיה פטור, והראשונים י"ד הקשו היאך יהיה ממזר מותר בשפחה, יענין שם, א"כ ודאי חיב. ובש"ך יו"ד סי' רפ"ב סק"ח נראה דממזר אינו חיב בכל המצוות, ועיין נודע ביהודה מהדורה תנינא יו"ד סי' קפ"ב ומהרי"ט אלגאזי דף פ"ט [בכורות פ"ח אות ס"ה] (הראשונה), השינו על זה מכמה דוכתי דממזר ודאי חיב בכל המצוות, א"כ לכאורה חיב ג"כ בפריה ורביה. אך מ"מ ז"ע, כיון דמרב פסולים בישראל היאך תצוהו מותרתו הקדשה שדרכה דרכי נועם להוליד בנים ממזרים, ואם יהיו לו בנים משפחה, לא יקיים כי אין הולד שלי, א"כ לר"ך ליקח אשה חוץ משפחה, ולא יתירו הבנים בשום ענין, ואין שייך לומר שמצוה בפריה ורביה [וראה עוד לקמן בלכות הבאה].

[גג] אם אין מודמן לו לישא כיוצא בו או גיורת, אם מותר לישא כשרה ולעצור בלא תעשה, לשיטת רבינו ירוחם [תלך אדם נחיי י"ט ח"ג] בהלכות גיטות, דמי עשה לא תעשה ככהאי גוונא, ולדעת הרב בית יוסף או"ח סי' י"א ד"ה ועמה, אינו דוחה כיון דלאו היה מצוי לו היה יכול לקיים בהיתר בלי דחיית הלא תעשה, ועיין בשאגת אריה [סימן ז"ו ד"ה עוד עלה] ובאחרונים. ולשיטת הרבינו ירוחם דכתבנו, דוחה עשה ללא תעשה אף בדדידה ליכא עשה כמו שכתבנו לעיל [אות י"ט], דדוחה כמו יבוס, ודוקא לאו דקדשה דמיוחד הלאו אינו דוחה וכמו שכתבנו לעיל [סוף אות ט"ו]. אף לדעת התוס' ב"ב י"ג ע"א ד"ה כופין [הנ"ל אות י"ד], בכל ענין לא דמי דלאו הוי בעידנא. ולשיטת הר"מ פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ב דחייבי לאוין אין לוקין בבעילה בלא קידושין, א"כ יכול לקיים פריה ורביה בלא קידושין ואינו עובר. אך דעת בנו הרב ר' אברהם מוצא בכסף משנה שם דעובר משום קדשה, א"כ לר"ך לרחות הלאו מחמת העשה, ובדידה ליכא עשה ואין עשה דוחה לא תעשה דקדשה. אך דעת הרב ר' אברהם דבאניה מפקרת את עצמה אין עובר רק האיש ולא האשה, א"כ בדדידה עשה דוחה לא תעשה, ובדידה גם הלאו ליכא. וגם אפילו אם נחפזם סברת התוס' הנ"ל דלאו הוי בעידנא כי העשה בגמר ביאה, מ"מ כבר הסכימו האחרונים ומוצא בחיבורי וזה"ש, דלאו דפנויה מחמת קדש אינו אלא בגמר ביאה לא כשאר חייבי לאוין דבהערה, א"כ שפיר הוי בעידנא. אף הרב המגיד פ"א מהל' אישות ה"ד מביא, דביאת פנויה עובר בעשה דכתיב [דברים כ"ד, א'] כי יקח, א"כ הוי ליה עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. אף דיעו דעת הרשב"א [בכורות דף מ' ע"א ד"ה וייתי עשה, הוצא בשטמ"ק שם] הביאו משנה למלך ה"ל נערה בתולה [פ"א ה"ה ד"ה עוד (השני)] דלאו הבא מכלל עשה הוי ליה לאו, וא"כ הוויין ליה רק שני לאוין ולא עשה ולא תעשה, אך שני לאוין אי נדחין מפני עשה עיין ספר כריתות לר"ש מקיטן [לשון לימודים שער ג' סי' קס"ד] ובאחרונים י"ט.

[בג] עמוני ומואבי ג"כ ז"ע אם חיב בפריה ורביה, כי הבנים יהיו פסולין, דעמונים ומואבים פסולים לעולם. אף דהבנות יהיו כשרים דעמוני ולא עמונית [יבמות ע"ו ע"ב], מ"מ המצוה של פריה ורביה אינה אלא כן וכן, והבנים פסולים וירבה פסולים בישראל, ואפשר בכאן ירבו גם כן כשירות, כי הבן ג"כ יולדו לו בנות והם כשירות, על כן חיב במצוה זו, אבל ממזר דמרב רק פסולים ז"ע כמו שכתבנו לעיל [באות הקודמת]. אך דמבואר בשו"ע כאן סק"י דאם היה לו ממזר קיים פ"ו אף דמרב פסולים, א"כ י"ל דממזר חיב, אבל כבר כתבנו [לעיל סוף אות ח'] שהוא ז"ע, והר"ף והר"מ השיטות הירושלמי [דממזר קיים פריה ורביה] וז"ע.

[כד] ומצרי ואדמוי, כיון דדור שלישי ראוי לכל בקהל ודאי חיב, דהבנים יהיו כשרים. והנה מזרי ראשון שנשא מזרית שניה, יש שטות דהבן הוא שלישי, דכתיב [דברים כ"ג, ט'] אשר יולדו להם, הכתוב תלמן בלידה, היינו אחר האם [יבמות ע"ח ע"א], ודעת הר"מ פ"ב מאיסורי ביאה ה"כ

דהוא שני, עיין טור ושו"ע אהע"ו סי' ד' ס"ו ובש"ס שם. והנה להאומרים דתלוי בלא, ודאי מצוה על מזרי ראשון שישא שניה, כי הבנים יהיו כשרים, וראשון ושניה מותרים לזה או בזה כמבואר [קידושין ס"ו ע"א], אף דהולד הולך בחר דירה לשיטה זו ואינו מתייחס אחריו, מ"מ כיון דהוא בנו לכל דבר, כי הורמו ולידתו בגיורת, א"כ הוי בנו לענין ירושה ולענין קורבה בעריות, ובדאי קיים המצוה ולא אכפת לו מה דמתייחס אחר אמו לענין הכשר ופסול בקהל, כמו שנבאר למעלה [אות י"ח] אם הוא בנו לכל דבר לא אכפת בזה, רק אם אינו בנו, מ"מ מתייחס אחריו קיים המצוה, אבל אם הוא בנו לא אכפת לו כיחוס, דאף אם לא יתייחס אחריו קיים המצוה. כן נראה לענ"ד בעה"י.

[כה] ואם חרש ושומע הולידו בנים ואחר כך נחפזם, אף על גב דהמצוה נעשית בעת שהיו פטורים ממצוות, מ"מ ילאו וכמו שכתבנו למעלה [אות י"ד] ליישב קושיא הטורי אבן, דכאן המצוה מוטלת עליו בכל שעה, ועמה שנשפחה ויש לו בנים הרי מקיים עמה בשעת החיוב. ועיין מה שהארכתי לעיל שם בדברי התוס' שכתבו דלא הוי בעידנא, דהלאו דלא יהי' קדש הוא בהערה והעשה הוא בגמר ביאה. ולענ"ד גם בגמר ביאה אינו מקיים העשה, עיין לעיל, והרי עיינו ראוהו דגנו ונחגיר קיים המצוה, כיון דזרעו מתייחס אחריו קיים לאחר גיורת, כל שכן כאן דהבנים נזו ומתייחסים אחריו, ודאי קיים אם נעשה פיקח.

[גה] דבר זה אם חרש שומע וקטן פטורים כמו נשים מצוות עשה שהזמן גרמא או חייבים, עיין פרי מגדים בפתיחה הכוללת ח"ב ד' אות ג', ועיין לקמן פרשת אמור [מצוה רס"ג אות ל"ו] מה שהקטנו בזה על הפרי מגדים. [כז] ועיין בתלכת מחוקק כאן סק"ח שנחפזם בזה שנתעברה בלמבעי אם קיים פריה ורביה, וביט שמואל סק"י הביא ראה דהוי בנו לכל דבר, ומ"מ נשמע מדבריהם כמו שכתבנו [לעיל אות ח'] דאין הביאה מצוה רק הבנים הם המצוה, ומ"מ ז"ע. ועיין משנה למלך פט"ו מאיסורי ביאה ופ"ו מאיסורי ביאה ה"ג [ד"ה הן אמת] פלפל בדבר זה, ודעתו שם דלית הלכתא כן וזמא [תגינה ט"ו ע"א] ואינה יכולה להסתבר.

[כז] אע"פ שכבר קיים מצוה זו יש עוד מצוה מדברי סופרים לישא אשה בת בנים, משום לערב אל חנה ידן [קהלת י"א, ו'] ועיין בשו"ע כאן ס"ח ובאחרונים. והנה נראה שהוא מדברי קבלה. ועיין רמב"ן [נחמלת יבמות ס"א ע"ב] שהוא כעין יסוד דרך ארץ ואין כופין על זה, והנפקא מינה לענין מירית ספר מורה, עיין שו"ע כאן ואין להאריך.

[כח] ועוד איכא מצוה לא תהו בראה לשבת יצרה [ישע"ה מ"ה, י"ח], ואי נשים מצוה על שבת, עיין מוס' בנמה מקומות [גיטין מ"א ע"ב ד"ה לא, ושם נממן] וביט שמואל כאן סק"ב שפסול בזה, והוא הדין כל שאינו חיב בפריה ורביה הספק הזה אם חיב משום שבת, אך באינו ראוי להוליד לא שייך שבת, עיין אחרונים י"ח, ואם ארצה להאריך בכל פרט ופרט אלא מכונת החיבור, לכן קצתם.

[כט] וידדנא מחלוקת הראשונים אם מצוות זריכות כונה, עיין או"ח סי' ס' ס"ד וסי' תע"ה ס"ד וסי' תקפ"ט ע"ס. ולפנינו התוס' הנ"ל [אות י"ד] דיוצא העשה בגמר ביאה, ודאי לר"ך כונה לזאת, ולדעת הר"מ פ"ו מחמת ומנה ה"ג שסובר דאף דמצוות זריכות כונה יוצא בנמה בלא כונה, שכן המתעסק בתלבים ועריות חיב, א"כ הכא נמי ילא, עיין ר"ן ראש השנה כ"ח ע"ב סוגיא שם. אך לפי מה שכתבנו למעלה שם דזה הוי רק הכשר מצוה ובעשיית המצוה או קניית האחרון אין לר"ך כונה, א"כ הכא נמי אין לר"ך כונה, רק כשנולדו לו הבן וכן אז לר"ך כונה י"ח. וי"ל דמצוות זריכות כונה הוא רק בקום עשה, הן בנעשה כמו שופר ודומיו, או באמירה כקריאת שמע והדומה, אבל מצוה שאינו עושה שום דבר רק ממילא כמו כאן, לא שייך כונה, ואין לר"ך כונה כלל.

[ל] ועיין רמב"ם [כאן ה"ו] דכופין על מצוה זו, וכן מבואר בשו"ע כאן ס"ג שהיא בכל המצוות דכופין עד שתלא נפשו, ועיין רמ"א דעכשיו אין כופין, עיין שם הטעם, דמטיקא הדין כופין. וקצת לר"ך עיין על הרב המחבר שצמחוהו ו' גבי אכילת הפסח כתב, וכלל גדול בכל התורה לכל האומר שיצטל מצות עשה שכופין אותו בית דין עד שיקיים, ולמה לא כתב מטיקא במצות עשה זו כלל, ונער עד להתם, ועיין מה שאבאר לקמן [שם אות י'] בעה"י דשם אשמועינן קלם רבותא ע"ש.

[לא] ועיין מוס' סנהדרין נ"ט ע"ב ד"ה והא, מבואר בדבריהם דמי שאינו מצוה על פריה ורביה אינו מצוה על השחמת זרעו, על כן גרים

יח' בדרך פקודין כאן ריש חלק המעשה ובהקדמה א' דייק מלשון הטורש"ע אהע"ו סי' א' שכתב חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. משמע שצריך לכיון בנושא אשה כדי לקיים מצוה זו. ובדרך המלך ריש ה' אישות כתב וז"ל, לכן יש להזהיר למסדר קידושין שיוכירו להחתן שיתכבדו לקנותה בכך. וראיתי למחזיקי הגאון הקדוש בעל גנת חנין וצ"ל אשר בעת שהיה מסדר קידושין היה נוהג להזהיר להחתן שיתכבדו לכונת מצוה לצאת ידי השיטות האומרים דמצוות זריכות כונה.

יט' עיין רמב"ן רישב"א ור"ן קידושין ס"ט ע"א.

טו' מצוה תקינת בשם טעם המלך ה'ל' איסורי ביאה סוף קונטרס איסור חל על איסור ר"ה ולכן, ומצוה תקינת בשם קונטרס אחרון להפקנה סי' כ"ו.

טז' ראה לקמן מצוה רנ"א אות י"א, בשם שושנת העמקים כלל ב' ד"ה והא דנחפזם, ובגנות ורדים כלל ט', ועי' בשד"ח מ"ע, ע' כלל מ'.

יז' עיין נודע ביהודה קמא חאה"ע ריש סי' ד'.